UNIE VAN WATERSCHAPPEN

BEZOEKADRES
Koningskade 40
2596 AA Den Haag
070 351 97 51
Nederland

POSTADRES
Postbus 93218
2509 AE Den Haag
Nederland

De heer B. Madlener
Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
Postbus 20901
2500 EX Den Haag

Datum
12 november 2024

Betreft
oproep tot meer actie op het PFAS-dossier

Geachte heer Madlener,

U ontvangt deze brief namens de waterschappen in Nederland. Zij hebben grote zorgen om de aanwezigheid en verspreiding van PFAS in het milieu. Veel van deze stoffen zijn ronduit schadelijk en blijven zich nog dagelijks ophopen in mens, dier en milieu. Daarom pleiten de waterschappen nadrukkelijk voor een totaalverbod op PFAS. De enige manier om PFAS aan te pakken is zoals bij alle vervuilingen: aan de bron. De PFAS-kraan moet dicht, regelgeving en toezicht moeten aangescherpt en bestaande vervuiling voortvarender aangepakt.

Waterschappen doen wat ze kunnen, maar kunnen dit niet alleen: actie vanuit het Rijk is nodig. We moeten bovendien lessen trekken uit het PFAS-dossier om problemen met vergelijkbare stoffen in de toekomst te voorkomen.

De waterschappen doen hiervoor concrete voorstellen en roepen het Rijk op om:

- de PFAS-kraan dicht te draaien;
- te zorgen voor duidelijke wet- en regelgeving rondom PFAS;
- handelingsperspectief te bieden voor de aanpak van bestaande PFAS-verontreiniging;
- te investeren in de versterking van de VTH-keten voor het terugdringen van PFAS-emissies;
- kennis en innovatie op het gebied van PFAS te stimuleren;
- een concreet actieplan vanuit het Rijk op te stellen om PFAS-vervuiling een halt toe te roepen;
- de ervaringen op het PFAS-dossier te benutten ter voorkoming van dezelfde problematiek met andere persistente, mobiele en toxische stoffen.

Aanleiding
In meerdere waterschappen zijn onlangs moties ingediend, besproken en aangenomen waarin wordt opgeroepen tot actie vanuit het Rijk. Daarnaast hebben we kennisgenomen van het feit dat verschillende belangenorganisaties het Rijk hebben gedagvaard vanwege nalatigheid op gebied van adequate sanering, handhaving en regelgeving rondom PFAS.

Omdat de waterschappen zelf nauwelijks instrumenten hebben om PFAS aan te pakken, en wij afhankelijk zijn van stringente maatregelen en wetgeving van anderen, roepen wij met klem op tot een bronaanpak van PFAS en een stevige regierol van het Rijk. Dat vraagt om een integraal en gezamenlijk actieplan dat recht doet aan de belangen van de waterschappen – en daarmee aan mens en natuur.

Waterschappen in de knel
Waterschappen komen dagelijks met PFAS in aanraking; op de rioolwaterzuiveringsinstallatie (rwzi), bij het werken aan schoon water in sloten en plassen, bij het behalen van de doelen van de Kaderrichtlijn Water (KRW), bij het baggeronderhoud en bij inspanningen voor een circulaire waterketen. Daarnaast worden waterschappen net als drinkwaterbedrijven voortdurend benaderd door inwoners met zorgen over de effecten van PFAS in het water.

In Nederland worden tot onze grote zorg overal verhoogde en ongezonde concentraties PFAS aangetroffen in het oppervlaktewatersysteem, maar ook in het rioolwater dat bij onze zuiveringen terechtkomt. De huidige waterzuivering is niet gemaakt om PFAS in voldoende mate uit het afvalwater te verwijderen. Ongewild vormen de zuiveringen hiermee een doorgeefluik van PFAS richting het milieu. Waterschappen hebben daarnaast te maken met door PFAS verontreinigde waterbodems en zuiveringsslib. Dit heeft steeds ernstigere gevolgen voor beheer, onderhoud, verspreiding en toepassing van baggerslib. Ook leidt het tot vertraging en kostenverhoging voor herinrichtingsprojecten die nodig zijn om de KRW-doelen te realiseren. Voor sommige PFAS is een integrale aanpak extra urgent. In 2039 moeten bijvoorbeeld alle KRW-wateren aan de norm voor PFOS voldoen.

Dweilen met de kraan open
Waterschappen willen volop bijdragen aan de emissiereductie van PFAS en doen zelf binnen hun mogelijkheden al veel. Zo voeren waterschappen zelf onderzoek uit naar de aanwezigheid en herkomst van PFAS in oppervlaktewater en werken ze aan goede vergunningverlening en gedegen toezicht en handhaving. Ook adviseren waterschappen bij het nemen van beheersmaatregelen, delen zij hun kennis en werken mee aan onderzoeken van andere organisaties en koepels. Maar het is niet genoeg om het regionale oppervlaktewater voldoende te beschermen. Waterschappen kunnen problemen signaleren, maar hebben vervolgens weinig handelingsperspectief. Zij hebben zelf niet de bevoegdheid om PFAS bij de bron aan te pakken. Terwijl de kwalijke effecten van PFAS voor het leefmilieu en de volksgezondheid juist een *bronaanpak* noodzakelijk en onontkoombaar maken. Eenmaal in het milieu, zijn deze schadelijke stoffen er immers niet meer uit te halen.

Aanpak van de PFAS-problematiek is complex en slaagt alleen wanneer alle betrokken partijen hier maximaal de schouders onder zetten. Snel handelen is dus geboden en wel op meerdere gebieden. Daarom vragen de waterschappen het Rijk om de volgende concrete acties:

1. De PFAS-kraan moet dicht: doe al het mogelijke om de uitstoot naar nul te krijgen
De meest effectieve manier om PFAS aan te pakken is om de bron van de vervuiling aan te pakken. Wat er niet inkomt, hoeft er ook niet uit. Bovendien wordt lang niet al het water gezuiverd: eenmaal in de lucht, bodem, sloot of rivier zijn de stoffen niet of nauwelijks te verwijderen. Waterschappen zijn dan ook groot voorstander van het zogeheten Europese restrictievoorstel voor PFAS. Het restrictievoorstel is echter een langlopend proces, terwijl haast geboden is.

In afwachting van het restrictievoorstel moet het Rijk wat de waterschappen betreft alles aangrijpen om hier alvast op voor te sorteren. Bijvoorbeeld door in Nederland, vooruitlopend op een Europese oplossing, alvast meer te vragen van bedrijven en hen hier nationaal op aanspreken.
De waterschappen zijn in dit verband ook bezorgd over het standpunt van Duitsland inzake PFAS-lozingen in de Rijn. We verwachten hierin maximale inzet van de minister ten opzichte van de houding van onze buurman en roepen op om hierover met buurlanden - zoals België en Duitsland - en met Brussel in gesprek te gaan.

2. Maak werk van duidelijke wet- en regelgeving rondom PFAS en voorkom zo de noodzaak tot scherpe normeringen
Het RIVM heeft de Staat herhaaldelijk geadviseerd om maatregelen te nemen om de volksgezondheid en het milieu te beschermen tegen PFAS. Een PFAS-productie en toepassingsverbod is cruciaal om nieuwe emissies te voorkomen, maar PFAS is tegelijkertijd al zo aanwezig in onze samenleving dat aanpak van PFAS-vervuiling om meer beschermende maatregelen vraagt. Waterschappen constateren dat de huidige wet- en regelgeving op het gebied van PFAS onvoldoende handvatten biedt om dit ook effectief te kunnen doen.

De meeste PFAS zijn niet genormeerd en waar wel normen zijn, komen deze niet altijd overeen met de risicogrenswaarden die het RIVM stelt. Normen moeten aansturen op verbetering van de situatie en niet leiden tot maatschappelijke ontwrichting. Waterschappen moeten nu bovendien vaak ad hoc adviezen opvragen bij het RIVM of adviesbureaus over de schadelijkheid van bepaalde gebruiksfuncties van het water, zodra zij verhoogde PFAS-concentraties aantreffen. Dit is noodzakelijk om te kunnen bepalen in welke situaties men maatregelen moet treffen. Of wanneer men omwonenden of andere bevoegde gezagen moet informeren. Waterschappen nemen hierin een proactieve rol. Het is echter noodzakelijk dat het Rijk hierin de regie voert.

Voor de waterschappen is van belang dat een norm aansluit bij de uitvoeringspraktijk en dus dat een lozing als gevolg van de productie van PFAS of het gebruik tijdens productieprocessen anders genormeerd moet worden, dan lozingen die voortkomen uit processen die in het geheel geen PFAS toevoegen zoals het afvalwaterzuiveringsproces. Hopelijk kan deze cirkel doorbroken worden door een verbod op PFAS. Als er geen PFAS meer bijkomt in onze huishoudens, water, bodem en lucht worden mensen en natuur minder belast met PFAS en kunnen al te draconische maatregelen achterwege blijven.

De waterschappen verwachten dat het Rijk de systeemverantwoordelijkheid volledig pakt en generieke wet- en regelgeving formuleert, omdat het onwenselijk en praktisch onuitvoerbaar is om overal steeds maatwerk toe te passen. Uniformiteit is gewenst, zodat waterschappen overal hetzelfde kunnen handelen. Zo creëren we duidelijkheid en voorkomen we allerlei ad hoc-acties.

3. Zorg voor handelingsperspectief voor aanpak van bestaande PFAS-verontreiniging
Het Rijk dient in wet- en regelgeving onderscheid te maken tussen actuele en historische PFAS-vervuiling. Zo voorkomen we dat het aanpakken van PFAS in bodem- en watersysteem onmogelijk wordt. PFAS-hotspots en diffuse verontreiniging vanuit het verleden zijn namelijk vaak verspreid geraakt in het bodem- en watersysteem en vragen daarom om een andere aanpak dan actuele PFAS-emissies. Voor nieuwe emissies past een verbod, voor historische belasting dienen op korte termijn handelingsperspectieven te komen voor het integrale bodem- en watersysteem.

Waterschappen verwachten op dit vlak een proactieve houding van andere decentrale overheden en het Rijk bij (historisch) onderzoek naar bodem- en watersystemen, voor beheers- of saneringsmaatregelen en handelingsperspectieven. We vragen hierbij specifiek aandacht voor oefenlocaties bluswerkzaamheden,

vliegvelden, defensieterreinen en vuilstorten. Waterschappen kunnen en willen hierbij ondersteunen met hun kennis.

4. Investeer in versterking VTH-keten voor terugdringen PFAS-emissies
Waterschappen worden voortdurend geconfronteerd met PFAS-verbindingen via indirecte lozingen. De meeste lozingen van afvalwater vinden immers plaats op de riolering, waarna het vervuilde water op de rioolwaterzuiveringen van de waterschappen terechtkomt. Eenmaal aanwezig in het rioolwater is PFAS op de rwzi niet of nauwelijks te verwijderen. Onbedoeld en tegen wil en dank fungeren onze rioolwaterzuiveringen hierdoor als doorgeefluik voor PFAS.

Voor deze indirecte lozingen zijn Omgevingsdiensten verantwoordelijk voor de vergunningverlening, het toezicht en de handhaving. Dit doen zij als uitvoeringsorganisatie voor de gemeenten en/of Provincies. Omdat waterschappen PFAS op de zuiveringen niet of nauwelijks kunnen verwijderen, is meer grip op deze indirecte lozingen gewenst. Daarnaast moet er op dit gebied voldoende kennis en kunde aanwezig zijn bij de Omgevingsdiensten. Dat is op dit moment niet het geval. Het VTH-stelsel is nu niet goed ingericht op het vraagstuk van PFAS en andere zeer zorgwekkende stoffen. We roepen het Rijk op om te investeren in ondersteuning van decentrale overheden, in kennis en capaciteit, om de vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) adequaat te kunnen uitvoeren.

Op lokaal niveau vraagt de vondst van PFAS om veel onderlinge afstemming, informatie-uitwisseling en samenwerking tussen verschillende ketenpartners. Deze samenwerking wordt nu noodgedwongen van onderop georganiseerd. Logischer is om dit centraal te coördineren. Het Rijk kan hierin als regisseur een belangrijke rol spelen: een landelijke PFAS-coördinator is nodig om efficiënter te kunnen samenwerken. Deze kan centraal regie voeren en als vraagbaak fungeren voor decentrale overheden, wanneer een actieve bronlocatie of een verontreiniging uit het verleden wordt aangetroffen.

5. Stimuleer kennis en innovatie voor verwijdering van PFAS
We merken dat er steeds vaker naar de rwzi wordt gekeken als oplossing voor de verwijdering van PFAS, maar met de huidige technieken kunnen we dit niet of nauwelijks. En waar het enigszins lukt, hebben we te maken met hoge kosten en een hoog energieverbruik.

Er is volgens de waterschappen meer kennis nodig over het gedrag en de risico's van PFAS-verbindingen in het milieu om afwegingen te kunnen maken over de effectieve aanpak van bestaande PFAS-verontreinigingen. Wij roepen het Rijk op tot investeringen in innovatie en nationale PFAS-kennisprogramma's, en om daarbij het oppervlaktewater en afvalwater niet te vergeten. Meerdere waterschappen werken in de praktijk al mee aan try-outs in samenwerking met kennisinstituten of bedrijven. Vanuit het Rijk kan dit met financiële ondersteuning nog meer gestimuleerd worden.

Handelingsperspectief is ook relevant met het oog op circulaire ambities. Deze kunnen we in het waterbeheer niet waarmaken als dit probleem niet wordt opgepakt. Afvalwater dat onvoldoende gereinigd kan worden is ongeschikt voor hergebruik. Die vervuiling neemt bovendien alleen maar toe wanneer PFAS geloosd blijft worden.

6. Stel een concreet actieplan vanuit het Rijk op om PFAS-vervuiling een halt toe te roepen
Om effectief regie te kunnen voeren op het PFAS-dossier, moet er wat de waterschappen betreft vanuit het Rijk een integraal actieplan opgesteld worden, met daarin concrete maatregelen die genomen moeten worden om meer grip te krijgen op het PFAS-probleem. We roepen de minister op om op korte termijn dit actieplan op te stellen en daarin minimaal de volgende maatregelen uit te werken, dan wel serieus te onderzoeken:

- Een landelijk verbod, vooruitlopend op Europese regelgeving, op de productie van PFAS en schadelijke PFAS vervangende chemicaliën voor alle niet-essentiële producten en toepassingen; Essentieel zijn alleen die producten waarvan het zeker is dat het gebruik onvervangbaar is, en onmisbaar voor de samenleving zoals bepaalde medische producten;
- Een import- en exportverbod van niet-essentiële PFAS-houdende producten;
- Een verbod op het lozen van PFAS op oppervlaktewater en riool door bedrijven die PFAS-houdende producten verwerken tot een commercieel product.

Naast de maatregelen die eerder in deze brief al werden genoemd onder de gevraagde actiepunten, kunnen ook deze maatregelen helpen om het PFAS-probleem onder controle te krijgen. Indien deze maatregelen niet mogelijk zijn, vragen wij de minister om transparant te zijn over de redenen waarom deze niet uitvoerbaar worden geacht en om aan te geven welke alternatieven er zijn.

7. Benut de ervaringen met PFAS om dezelfde problematiek met andere persistente, mobiele en toxische stoffen te voorkomen

PFAS kunnen geplaatst worden in een grote rij van stoffen waarover de waterschappen bezorgd zijn. We roepen de minister op om lessen te trekken uit het PFAS-dossier met het oog op andere stoffen met dezelfde gevaarlijke eigenschappen als PFAS. Het is niet effectief als we steeds opnieuw onze zorgen moeten uitspreken en voor maatregelen moeten pleiten voor weer een andere stof.

Tot slot. De waterschappen waarderen de acties die het Rijk op het gebied van PFAS tot dusver heeft genomen, maar constateren tegelijkertijd dat er onvoldoende sprake is van een samenhangend beleid. Dit actieplan moet het Rijk helpen om echt regie te pakken, en het PFAS-probleem integraal op te pakken. Om die reden is ook afstemming nodig met collega-bewindspersonen waaronder minister Wiersma (PFAS in gewasbeschermingsmiddelen), minister Agema (zorgen over de volksgezondheid) en staatssecretaris Jansen (milieu). We roepen de minister op om zo snel mogelijk tot extra actie over te gaan. Er is geen tijd meer te verliezen. De waterschappen, onder regie van het Rijk, ondersteunen deze acties vanzelfsprekend met de kennis en ervaring die door waterschappen op dit dossier reeds is opgedaan. We treden hierover graag met u in overleg.

Hoogachtend,

Rogier van der Sande
Voorzitter Unie van Waterschappen